

*Нафъинг агар халқа бешак дуур,
Билки бу нафъ ўзунгга кўпрак дуур.*
(Алишер Навоий)

Шоири Дониярова замондошлар хотириасида

1

НОМИНГИЗ ҚАЛБЛАРДА ЯШАЙДИ МАНГУ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
АБДУЛЛА ҚОДИРИЙ НОМИДАГИ ЖИЗЗАХ ДАВЛАТ
ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТИ

НОМИНГИЗ ҚАЛБЛАРДА ЯШАЙДИ МАНГУ

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ ДОКТОРИ, ПРОФЕССОР
ДОНИЯРОВА ШОИРА ХУРСАНДОВНА

таваллудининг 55 йиллиги муносабати билан унинг ёрқин хотирасига
бағишлиланган эъзозлаш мақсадида юзага келган эътироф ва эҳтиром
мақолалар жамланмаси

“ЎЗБЕК ФИЛОЛОГИЯСИННИГ ДОЛЗАРБ
МАСАЛАЛАРИ ВА УНИ ЎҚИТИШ МЕТОДИКАСИ
МУАММОЛАРИ”

мавзусидаги халқаро илмий – амалий конференция материаллари
(1-китоб, 1 - шульба)

Тошкент
“VNESHINVESTROM”
2022

УЎК: 821.512.133КБК: 83.3(5Ў)

Мазкур тўплам Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 7 мартағи №101-Ф сон фармойиши билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси ҳалқаро ва Республика миқёсида ўтказиладиган илмий ва илмий-техник анжуманлар режаси”га киритилган буйрганинг 1-иловасига мувофиқ Абдулла Қодирий номидаги Жиззах давлат педагогика институти профессори, филология фанлари доктори, заҳматкаши олима, жонқуяр устоз, ўзбек адабиётини ўқитиши методикаси кафедраси мудири, Жиззах давлат педагогика институти профессори, Ўзбекистон Республикаси Олий Аттестация Комиссияси эксперт аъзоси, “Scientific Progress” илмий-методик электрон журнал таҳририят аъзоси, милиция майори Дониярова Шоира Хурсандовна таваллудининг 55 йиллиги муносабати билан унинг ёрқин хотирасига бағишиланган “Ўзбек филологиясининг долзарб масалалари ва уни ўқитиши методикаси муаммолари” мавзусидаги Ҳалқаро илмий-амалий анжумани материалларининг I шуъбаси асосида тайёрланди.

“Номингиз қалбларда яшайди мангу” деб номланган ушбу китоб орқали профессор Дониярова Шоира Хурсандовнанинг ҳаёт йўли, ижодий фаолияти ҳақида муайян тасаввур ҳосил қилиш мумкин. Зеро олима бундан кўп эътироф ва эҳтиромга лойик.

Бош муҳаррир:

Ўзбек тили ва адабиёти факультети
декани, ф.ф.номзоди, доцент

Сойипов Сунатулла Норматович

Масъул муҳаррир:

ЖДПИ доценти, ф.ф. номзоди
Ўзбек адабиёти ўқитиши методикаси
кафедраси мудири в.б., ф.ф. ф.д.(PhD)

Соатова Нодира Исомиддиновна

Жўраев Муродилла Алишбоевич

Тўпловчи ва нашрга тайёрловчи:

Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика
институти доценти, ф.ф.н.

Сурайё Эшонқулова Исомиддиновна

ЖДПИ катта ўқитувчisi ф.ф.ф.д (PhD) **Туропова Паризод Шавкат қизи**

Ташкилий қўмита

ЖДПИ доценти в.б, ф.ф.ф.д (PhD)	Салимова Дилнавоз Ақмаловна
ЖДПИ катта ўқитувчisi ф.ф.ф.д (PhD)	Туропова Паризод Шавкат қизи
ЖДПИ докторанти	Аҳмедова Шоҳиста Сайдиевна
ЖДПИ талабаси	Тошпўлатов Муҳаммадқодир Олим ўғли

Ушбу тўплам Абдулла Қодирий номидаги Жиззах давлат педагогика институти Илмий Кенгашининг 2022 йил 20 апрелдаги 4-сонли қарори билан нашрга тавсия этилган.

Шоирахон мустақил ҳаётга қадам қўйганида унга ёрдам берадиган, бошини силайдиган, “*Тошкентга кетаётган бўлсанг, мана бу иккита иссиқ нон билан бир парча гўштни сумкага солиб ол*” ва “*Ой бориб, омон кел*”, – дейдиган киши бўлмаган. У теварак-атрофида дўстсимон дугоналари бўлганига қарамай, ёлғиз Наъматак гул эди. Атрофида ёзнинг жазирама кунларида бу Наъматакнинг ҳовузчасига сув қуядиган, аёзли киш кунларида эса уни омборхонада ётган латталар билан ўрайдиган киши йўқ эди. У ўзининг тақдирини ўзи яратган **қаҳрамон аёл** эди. У Ойбекнинг **Наъматагидек** ҳаётнинг метин тошларини тешиб чиқиб, ўз гуллари билан ўзи яшаган мўъжазгина оламни чароғон қилиб яшади.

Шоирахон шундай ҳаёт мактабини, илм-фан мактабини, ахлоқ ва одоб мактабини ўтади. У ҳақиқий Инсон, ҳақиқий Олима, ҳақиқий Педагог, ҳақиқий Дўст, ҳақиқий севимли Рафиқа бўлиб яшади. Афсуски, Аллоҳ унга фарзанд кўриш баҳти билан сийламаган экан.

Аммо у меҳр қўйиб, фарзандим деб бағрига босган ўғли, қадрига етувчи турмуш ўртоғи, дўстлари, яқинлари қалбида ўчмас хотира қолдирди. У юзлаб ёшларнинг ўзбек адабиёти ўқитувчиси, ёзувчиси, журналисти, жамоат арбоби бўлиб етишишларига катта ҳисса қўшди. Улар, Шоирахоннинг шогирдлари, унинг маълум маънода бошларини силаб-сийпаб ўстирган, илм-фан мевалари билан катта қилган фарзандларидир.

Демак, Шоирахоннинг порлоқ образи бизнинг – дўстлари ва шогирдларининг хотирасида абадий яшайди.

АДАБИЁТШУНОС ШОИРА ДОНИЯРОВА ШАХСИ ВА ИЛМИЙ ОЛАМИ ҲАҚИДА

*Ахмедова Шоира Неъматовна,
БухДУ профессори, ф. ф. доктори*

Олимлардан ташқари ҳамма ўликдир, илмига амал қилувчилардан бошқа барча олимлар сархушидирлар, ихлослилардан бошқа барча амал қилувчилар алдангандирлар.

(Саҳл ибн Тустари)

Илм йўли мashaқат йўли, шу билан бирга Инсонни нурли йўлга чиқарадиган маънавий олам, олим учун бутун бир дунё ҳисобланади. Ана шундай мashaқатли ва нурли йўлга чиқиб, ҳар бир бекатда салмоқли тадқиқотлар яратиб келаётган ажойиб олима, қалби пок, сийрати ва суръати гўзал Шоира Дониярова, афсуски, бугун орамизда йўқ. Аммо унинг илм йўлида қолдириб кетган бебаҳо хазиналари борки, олима номини авлодларга етказиш вазифасини бажариб келади.

Шоиранинг ёзувчи Ш.Холмирзаевга бағишлиланган “*Шукур Холмирзаевнинг бадиий услубий ўзига хослиги*” деб номланган номзодлик

диссертацияси авторефератига устоз, профессор О.Сафаров билан бирга тақриз ёзган эдик, ўшанда ҳали Шоирани танимас эдим. У бир муддат Алишер Навоий номидаги Тил ва адабиёт институтида илмий ходим бўлиб ишлади. Ўшанда институтга борганда у билан танишганман. Докторлик диссертациясини ҳимоя қилиб юрган пайтларида кимдир унга қаршилик қилгани ҳақида гапирав экан, заррача қизишмасдан, сокин фикр билдиришига ҳайрон қолган эдим. Салмоқли докторлик иши билан танишганим учун унинг авторефератига ҳам тақриз ёзган эдим.

Шоира адабиётшуносликка наср тадқиқотчиси сифатида кириб келди. Айниқса, унинг “Истиқлол даври ўзбек романларида миллий рух ва қаҳрамон муаммоси” мавзусидаги докторлик иши бу соҳадаги йирик тадқиқотлардан бири ҳисобланади. Чунки истиқлол даври ўзбек адабиёти ўз нигоҳини инсон кўнглига қаратганлиги билан янги руҳдаги адабиётга айланиб бораётганлиги роман жанрида яққол кўриниб қолган эди. Ўзбек романларида миллий руҳнинг кучайиши, тарихий ва замонавий қаҳрамонлар яратишдаги янгиланишлар, унинг тараққиёт тамойилларидағи ижобий ўзгаришларни тадқиқ этиш адабиётшунослик олдида турган муҳим вазифалардан бири бўлиб қолган. Шоиранинг диссертацияси айни шу муаммони яхлит ҳолда ўрганишга қаратилганлиги билан аҳамиятли эди.

Шоира бу муаммони анча йиллардан бери ўрганиб келаётгани унинг илмий-назарий хулосаларидан ҳам кўриниб турар эди. У, аввало, тарихий романларни ўрганиб, асосий диққатини тарихий шахс образини яратишда ҳаёт ҳақиқати ва бадиий талқин масалаларига эътибор қаратди, П.Қодировнинг “Она лочин видоси”, М.Алининг “Улуғ салтанат” тетралогиясини тадқиқ этиб, айниқса, Амир Темур образида миллий руҳнинг акс этиши, унинг миллий қаҳрамон даражасига кўтарила олганлигини, адебнинг маҳоратини тўғри белгилай олган эди. Шу билан бирга Омон Мухторнинг ўша пайтда кам ўрганилган “Тепаликдаги ҳароба”, “Ишқ аҳли” романларини ҳам чиройли таҳлил қилиб берган эди.

Олима давр зиддиятлари ва қаҳрамон характерининг шаклланиши муаммосини Ў.Хошимов ва Тоғай Мурод романларини тадқиқ этиш жараёнида очиб бера олди. “Динозавр”, “Бу дунёда ўлиб бўлмайди” романлари таҳлили орқали қаҳрамон характери ижтимоий муаммолар гирдобида шаклланиб боришига эътибор қаратди. Шуниси аҳамиятлики, Шоира ҳар бир адаб услубига хос қирраларни ёритишда жаҳон романчилиги мезонларидан туриб, уларни баҳолашга интилди. Бу эса олиманинг билими кенг ва чуқур, жаҳон адабиётидаги ички жараёнларни яхши ўзлаштирганлигини намоён этади. Шунинг учун ўзбек адабиёти, бугунги адабий жараён ва романчиликдаги янгича изланишлар самарасига теран нигоҳ билан қарай олиш иқтидорини ёрқин намоён эта олган эди.

Ўзбек романнавислари ижодида ҳалқ оғзаки ижоди анъаналарининг ўрни, мифопоэтик талқин муаммолари ҳақида фикр юритганда ҳам жаҳон адабиёти романчилиги ютуқларидан келиб чикиб, романларга баҳо беради, У.Фолькнер, Ч.Айтматов асарларига мурожаат қилиш орқали ўзининг илмий

қарашларини равон бир услубда баён этган эди. Ўзбек романчилигига миллий рух ва маънавий-ахлоқий муаммоларни тадқиқ этар экан, миллий характернинг намоён бўлишида миллий рух мухим роль ўйнаганини “Бозор” романи таҳлилида очиб берган эди. У.Ҳамдамнинг “Мувозанат” романига эса анъанавий ва модерн романчилик ютуқлари сифатида қараб, адабнинг ўзига хос услубини ишонарли тарзда ёритган эди.

Олима кейинги тадқиқот, мақолалаларида ҳам романчилик ҳақидаги янги илмий қарашларини илгари суриб келди. “Истиқлол даври ўзбек романларида миллий рух ва қаҳрамон”, “Ижодкор ва услуг”, “Омон Муҳтор ижодида янгича талқинлар” монография ҳамда рисолалари фикримизнинг ёрқин далилидир.

Унинг мақола ва сұхбатларини ўқир экансиз, адабиётимизнинг жонли жараёнидан боҳабарлиги, ҳар бир адабий ҳодисага бефарқ эмаслигини кўрамиз. Масалан, филологларнинг энг нуфузли журнали “Ўзбек тили ва адабиёти”да ёзувчи ва шоир Улуғбек Ҳамдам билан “Ёзувчи, замон ва қаҳрамон ҳақида” деб номланган илмий-адабий мулоқоти сұхбатдош сифатида адабнинг ижод лабораториясига киришга интилади. Адабнинг назмда ҳам, насрда ҳам бирдек ижод қилиши, ижодкор услуги ва бадий маҳорати, кейинги романларининг яратилишида ҳаётий прототиплар масаласи, Навоий, Бобур, Машраб, Қодирий каби улуғларнинг асарлари каби ўқиладиган асарлар, модерн адабиёти ва бу йўналишга нисбатан адабий танқидчиларнинг ва ёзувчининг муносабати каби долзарб мавзуларда саволлар бериб, У.Ҳамдамнинг фикрларини китобхон билан ўртоқлашади. Адаб роман ва ҳикояларининг ёзилиш жараёни билан китобхонни чуқурроқ таништириш мақсадида ўтказилган сұхбат Шоира Дониярованинг яратилаётган ҳар асар ҳақида ўз қарашлари борлигини кўрсатади.

Шоира кафедра профессори сифатида адабиётшунослик фанларидан олий таълимда талабаларга сабоқ берар экан, улар учун ўқув қўлланма, услубий қўлланма ва мажмуалар ёзишда ҳам фаоллик кўрсатди.

2019 йилда шогирдим Ш.Давронованинг “Истиқлол даври ўзбек романларида Шарқ ва Гарб анъаналарининг бадий синтези” деб номланган докторлик диссертациясига ҳеч иккиланмай Шоирани расмий ҳакам сифатида танладик. Шоира Шоҳсанамнинг ишига жуда яхши тақриз берди ва Самарқандга келиб, ҳимояда қатнашди.

Охирги марта Жиззахга машрабушунос олим М.Ҳошимхоновнинг докторлик диссертациясига расмий ҳакам сифатида илмий кенгашга қатнашиш учун борганимда Зулфия опадан Шоирани сўрадим, бир оз мазаси йўқлиги, даволанаётганини айтишди. Телефон қилдим, касалхонада эканлигини айтди, ўша куни тезда қайтишим лозимлиги учун касалхонага бориб, уни кўра олмадим ва кейин афсусландим. Кейинги ойда Жиззахда халқаро илмий-амалий конференцияда Zoom дастури орқали иштирок этишга тўғри келди, анжуманни Шоира олиб борди, онлайн тарзда бўлса ҳам гаплашиб, ҳол-аҳвол сўрашдик. Охирги марта кўрганим шу бўлди. Унинг вафотини эшитиб, жуда қайғурдик. Ўзбек адабиётшунослигига яхши бир

олима, бағрикенг устоз сифатида ном қозонган, яратган тадқиқотлари билан ўз номини агадиятга муҳрлаб кетган заҳматкаш, гўзал ва оқила олима Шоира Дониярова қалбимизда ҳамиша яшайди.

Адабиётлар рўйхати:

1. Ахмедова Ш. Н. ПРОГРЕСС ПОРТРЕТОПИСАНИЯ В ПЕРИОД ГЛОБАЛИЗАЦИИ В ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИИ //Россия-Узбекистан. Международные образовательные и социально-культурные технологии: векторы развития. – 2019. – С. 12-14.
2. Ахмедова Ш. Н. ЎЗБЕК ВА ФРАНЦУЗ АДАБИЁТШУНОСЛИГИДА ПОРТРЕТНАВИСЛИК ТАРАҚҚИЁТИ // МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА. – 2020. – Т. 3. – №. 6.
3. Ахмедова Ш. Н., Назарова Д. АДАБИЙ ПОРТРЕТ ЖАНРИНИНГ НАЗАРИЙ ЖИҲАТЛАРИ ХУСУСИДА // МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА. – 2021. – Т. 4. – №. 4.
4. 8. Давронова Ш. Адабий таъсир ва ижодийлик //Иностранная филология: язык, литература, образование. – 2016. – Т. 1. – №. 2 (59). – С. 40-46.
9. Eshonqulov H. The Alisher Navoiy oshiqona g‘azallarining badiiy qurilishiga oid o‘ziga xosliklar //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 3. – №. 3.
10. Қодирова Н. APPEARANCE OF A CRITICAL STYLE IN RELATION TO NEW UZBEK LITERATURE //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 7. – №. 7.
11. Қодирова Н. Научно-литературное мышление и проблема стиля //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 8. – №. 8.
12. Қодирова Н. БАҲС-МУНОЗАРА ЖАНРИДА МУНАҚҚИД УСЛУБИ // ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 1. – №. 1.
13. Қодирова Н. Ibrohim Haqqulov ijodida muallif nutqining o'ziga xosligi // ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 7. – №. 7.
14. Садуллоевна Р. Қ. Рауф Парфи Ва Эркин Воҳидов Шеърлари Тадқиқига Оид Айрим Кузатишлар //Бошқарув ва Этика Қоидалари онлайн илмий журнали. – 2021. – Т. 1. – №. 6. – С. 207-210.

МУНДАРИЖА

ШОИРА ДОНИЯРОВА

ЎЗБЕКИСТОНЛИК ОЛИМЛАР ЭҲТИРОФ ВА ЭҲТИРОМИДА

1. Наим Каримов. Дилбар инсон ва олима	3
2. Шоира Ахмедова. Адабиётшунос Шоира Дониярова шахси ва илмий олами ҳақида	5
3. Қурдош Қаҳрамонов. Истеъдодли олима, самимий дўст	8
4. Умрзоқ Жуманазаров. Хотира муқаддас –умр адабий	11
5. Исомиддин Ёрматов. Солиҳа олима	15
6. Хотам Умурев., Гўзал Умурова. Марҳамат тўла бир қалб	17
7. Салимахон Мирзаева. Порлоқ бир юлдуз сўнди...	18
8. Зулфия Пардаева. Аёл	20
9. Жумагул Суванова. Умр сарҳадлари	23
10. Усмон Кобилов. Олима ҳаётининг мазмуни ёхуд илмга фидоийлик йўли	27
11. Жалолиддин Жўраев. Яхши олима ва фозила инсон	30
12. Шоҳсанам Давронова. Ўзбек насрининг зукко тадқиқотчisi	32
13. Санобар Тўлаганова. Синовга матонат, имтиҳонга сабр	34
14. Гулжаҳон Жуманазарова. Мехрибон опа эди...	37
15. Шахло Ботирова. Муҳаббат меваси	38
16. Обиджон Каримов. Зукко ва тиришқоқ олимани эслаб...	39
17. Шойим Бўтаев. Унинг маҳзун нигохи	43
18. Мухайёхон Ҳамидова. Иродаси метин олима	46
19. Азимидин Насиров. Фидоийлик ва инсонийлик соҳиби эди	48
20. Марҳабо Қўчқорова. Мен билган ва таниган Шоира опам...	50
21. Мадина Матяқубова. Гўзал хотиралар...	55
22. Тозагул Матёқубова. Шукур Холмирзаев ҳикояларининг моҳир тадқиқотчisi	57
23. Гулноз Сатторова. Дийдор қиёматга қолди	60
24. Гулчеҳра Қўйлиева. Устоз Шоира Донияровани эслаб...	62
25. Дилором Ходжиметова. Сени эслаб...	64
26. Зиятой Абдувалиева. Аёл, оила ва жамиятнинг бевосита боғлиқлиги	65
27. Юлдуз Каримова. Сен ҚАДР қўшигин куйлаб кезасан... (Хотира шеъри).	68
28. Сунатулла Сойипов. Сабрда, матонатда тенгсиз журъатли аёл	69
29. Нодира Соатова. Энди қўрқмай ўлсам бўлади...	70
30. Сурайё Эшонқуловва. Таскин (эссе)	77
31. Дилнавоз Салимова. Қалби гулдек гўзал устозим, дилкаш опам	81
32. Зухра Мамадалиева. Эҳ, Шоира опам-а...	87
33. Муродулла Жўраев. Яхшилар ёди...	89

НОМИНГИЗ ҚАЛБЛАРДА ЯШАЙДИ МАНГУ

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ ДОКТОРИ, ПРОФЕССОР

ДОНИЯРОВА ШОИРА ХУРСАНДОВНА

таваллудининг 55 йиллиги муносабати билан унинг ёрқин хотирасига
бағишиланган эъзозлаш мақсадида юзага келган эътироф ва эҳтиром
мақолалар жамланмаси

Муҳаррир: С.Хашимов

Мусахҳих: С.Эшонқулова

Саҳифаловчи: И.Жўраев

Нашриёт лицензияси №АИ 242, 04.07.2013 й.

Офсет қофози. Босишига рухсат этилди 20.04.2022.

Формати 60x84 1/16. Гарнитура «Times New Roman».

Босма табоқ 9.0 Адади 100. нусха. Буюртма №12.

«VNESHINVESTPROM»

масъулияти чекланган жамияти.

100011, Тошкент шаҳри, Навоий қўчаси, 30.

Тел./faks:(+99871) 244-75-75